

Danske landsbykirkers navne i sagn og tro

Martin Sejer Danielsen

Rigtig mange danske kirkenavne består af formelt sekundære navnedannelser ”med sognebyens navn som forled og subst. kirke som artsled” (Bent Jørgensen, 2002, i NORNA-rapporter 74, s. 145), fx *Randbøl kirke* (og sogn i Tørrild herred). Denne navnestruktur må nok ses som udslagsgivende for det meget begrænsede fokus på landsbykirkernes navne i den danske stednavneforskning: Det er landsbynavnet, fx *Randbøl*, der har vores forskningsmæssige interesse. Blandt 1800-tallets almuebefolkning var interessen for netop kirkenavnene derimod meget stor hvilket kommer til udtryk i sagn der forklarer ophavet til kirkens navn og evt. bebyggelse.

Kirken har som det kristne landsbysamfunds naturlige centrum og typisk meget høje alder – mange nuværende landsbykirker grundlagdes allerede omkring 1150 – været det naturlige udgangspunkt for sagnfortællinger. Mange faste sagntyper går igen over hele landet, fx trolden Find der bygger kirken, og andre forekommer mere unikke for lokalsamfundet. Evald Tang Kristensen udgav i 1895 tredje bind af sit omfangsrige værk *Danske Sagn* hvori han fandt det relevant at ordne en sagntype under overskriften ”Kirkenavnets fremkomst” (s. 159 ff.; ligeledes gentaget i værkets nye række, bind 3 fra 1931, s. 114 f.). Et eksempel herfra lyder:

Da man vilde opbygge *Randbøl kirke*, havde man intet held dermed; ti hvad man byggede op om dagen, blev nedrevet om natten. Omsider mærkede man jo nok, at stedet, man havde valgt til byggeplads, var i en eller anden trolde magt, og man blev da nødt til at søge om en anden plads. Til den ende tog man to bøller [dvs. *buller* ”tyre”] og slog dem løs om aftenen, og hvor man så fandt dem liggende om morgenen, skulde kirken bygges. De fandtes liggende ved en kjæmpehøj, hvor sagnet beretter, at kong Ran er begravet. På dette sted blev kirken altså bygget, og fik navnet *Randbøl* efter kong Ran og bøllerne.

(Evald Tang Kristensen, 1895, *Danske Sagn*, bind III, nr. 820)

Mange sagn der forklarer kirkenavnets fremkomst, genfindes også under andre overskrifter, og visse sagn kan spores langt tilbage i historien. Med udgangspunkt i materialet i Tang Kristensens sagnudgivelser og med støtte i de hidtil udkomne bind af Nationalmuseets serie *Danmarks Kirker* har jeg undersøgt hvordan 1800-tallets danske almuebefolkning forklarer ophavet til deres lokale sognekirkers navne. Hvilke navngivningsmotiver er på spil, og hvordan kobles fortællingen, kirkenavnet og lokaliteten sprogligt sammen? Hvorfor er det så relativt ofte kirkens navn – og ikke bare landsbyens navn – der sættes i forbindelse med disse forskellige navngivningsmotiver?

Undersøgelsen tager teoretisk afsæt i mit kandidatspeciale afleveret august 2013 og lægger an til mine studier som ph.d.-stipendiat ved Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.